

Prov 1 – Ljudanalys

Denna första del i materialet tar fasta på elevernas förmåga att analysera ord i språkljud och omkoda dessa ljud till korresponderande bokstav. För att elevens produktion skall tolkas som korrekt förutsätts dessutom att de i orden inkluderade bokstäverna placeras i rätt ordning.

I testet ingår *enstaviga, tvåstaviga och tre/flerstaviga ord samt ord med en konsonantkombination i början*. Med den växande ordlängden och konsonantförbindelsen blir orden stegvis svårare och provet kan på så sätt ge viktig information om det skede där eleven befinner sig i sin tidiga skrivutveckling. För att komma åt elevernas grundläggande förmåga att uppmärksamma och identifiera ljuden i ord och att koppla dem till tecken har *enbart ljudenligt stavade ord tagits med i detta delprov*.

Speciellt med tanke på de tvåspråkiga eleverna anser vi det också vara viktigt att det i provet ingår *högfrekventa ord som barnen i denna ålder sannolikt känner till* och som de har kommit i kontakt med på svenska. Huruvida orden är bekanta för barnen påverkar elevernas möjligheter att analysera och återge dem i skrift.

Vid valet av ord har också speciell uppmärksamhet riktats mot att de testade orden *inte innehåller ljud med många olika motsvarigheter i skrift* eller andra element som skulle kräva en mera utvecklad medvetenhet om svenskans ortografiska konventioner. Sådana aspekter uppmärksammas i stället i materialets andra delprov.

Instruktioner till sammanställningsblanketten

För att du skall få tillgång till alla egenskaper Excel har lönar det sig att först spara blanketten i din egen dator. Du kan samla resultaten i en mapp och på så sätt följa med elevens skrivutveckling från åk 1 till åk 2 och också jämföra olika klassers resultat med varandra. Du kan fylla i blanketten elektroniskt och programmet räknar automatiskt värden längst ner på blanketten. Där hittar du också språkbadselevens genomsnittliga värden (för en närmare beskrivning av jämförelsegrupperna se **jämförelsematerialet**).

Obs! Rör inte de färgade rutorna. Excel fyller värden automatiskt i dessa rutor.

Förklaringar till kolumnerna

Ljudanalys

1-stav, 2-stav, Flerstav.	Här antecknas antalet felstavade (enstaviga, tvåstaviga osv.) ord. Eleven förväntas identifiera alla ljud som ingår i ordet och återge bokstäverna i rätt ordning. Fel antecknas ifall bokstäver saknas, extra ljud/bokstäver kommit till eller ifall ljud återgetts i felaktig ordning.
----------------------------------	--

Eleven kan få högst en felpoäng/ord. Vilken typ av fel eleven gjort antecknas i de i sammanställningsblanketten efterföljande kolumnerna (t. ex. **utel.** eller **omk.**). Notera att felaktig markering av lång och kort vokal inte ger felpoäng här men noteras i enskild kolumn i blanketten.

2 kons., 3 kons.

Fel antecknas här ifall eleven felaktigt har markerat konsonantkombinationen i ord med två konsonanter i början (**2 kons.**) eller i ord med tre konsonanter i början (**3 kons.**) (t.ex. om en konsonant fallit bort eller om konsonanterna stavats i fel ordning och t.ex. ordet *strida* blivit *stida* eller *srtida*). Även feltypen noteras/antecknas i de i sammanställningsblanketten efterföljande kolumnerna (t.ex. **utel.** eller **omk.**).

Om eleven stavat slutet av ordet felaktigt får han ingen felpoäng här men felet antecknas i blanketten i en lämplig kolumn (t.ex. om ordet *sprida* skrivs *sprida* markeras felet i kolumnen **Två vok.**)

Utel.

Eleven utelämnar något ljud/någon bokstav i ordet (t.ex. *skriva* blir *skrva* eller *skiva*)

Till.

Eleven tillägger ett extra ljud/en extra bokstav i ordet (t.ex. *paket* blir *pahket*).
Tillägget inkluderar inte felaktig markering av lång och kort vokal (se nedan).

Omk.

Två bokstäver stavas i omvänd ordning (*skriva* blir *skirva*).

Fel bokst.

T.ex. *planet* blir *planer*.

Fel ord

Eleven skriver något annat ord än det av läraren upprepade ordet (t.ex. *mat* blir *bil*).

Ord saknas

Eleven har ej skrivit ordet

Ostrukt. ord

Elevens produktion innehåller flera olika feltyper som gör det svårt att avgöra vilket ord eleven skrivit

Lång och kort vokal

Två vok.

Eleven har markerat lång vokal med två vokalgrafem (t.ex. *mat* blir *maat*)

+ 1 kons. Eleven dubbeltecknar konsonanten efter lång vokal (t.ex. *rita* blir *ritta*)

Övrigt

Förväxling Ordet som eleven stavat innehåller en förväxling av bokstäver som står för närliggande ljud eller av visuellt närliggande bokstäver (t.ex. *spöke* blir *sböke*)

ä-e Bokstaven ä stavas med e (t.ex. *lärare* blir *lerare*)

Speg. Eleven spegelvänder någon bokstav i ordet.

Prick Eleven utelämnar ä/ö-prickar, å-ringar eller t-streck.

Jämförelsematerialet

Prov 1 har genomförts i *april-maj 2005 med sammanlagt 189 finska språkbads elever i åk 1*. I testet deltog elever från sammanlagt 9 skolor från Borgå, Jakobstad, Esbo, Sibbo, Vasa och Åbo. Alla de medverkande eleverna har finska som modersmål och deltar i tidigt fullständigt svenskt språkbad (se t.ex. Laurén 1999).

Vill man jämföra resultaten i en klass med dessa språkbadslevers genomsnittliga värden (se sammanställningsblanketten) bör testet hållas samma tidpunkt (april-maj, åk 1). Materialet kan dock givetvis användas även andra tidpunkter t.ex. för att följa/kontrollera enskilda elevers utveckling.

Språkbadsleversnas resultat

En-, två- och trestaviga ord

Enligt förväntningarna ökar felen i fråga om ljudanalys i materialet med stigande svårighetsgrad. I åk 1 klarar eleverna i vårt material i stort sett av de enstaviga orden medan trestaviga ord stavas betydligt oftare fel. Närmast alla testade elever har dock lämnat det stadium i sin skrivutveckling där endast den första bokstaven eller konsonanterna återges.

Ord med en konsonantkombination

Ord med två konsonanter i början klarar eleverna oftare av än ord med tre konsonanter i början. Av samtliga 15 ord som ingår i provet stavar språkbadsleversna i vårt material i genomsnitt

1,44 ord fel i slutet av åk 1¹. Vidare tyder våra resultat på att det är utelämningsfel som dominerar bland orsakerna till felskrivningarna. Utelämningsfel och omkastningar förekommer i synnerhet i ord med en längre konsonantkombination i början hos de längre hunna skribenterna medan elever som inte kommit lika långt i sin skrivutveckling utelämnar bokstäver även i enklare ord.

Lång och kort vokal

I det inledande skedet av skrivutvecklingen är det mycket vanligt för de finskspråkiga eleverna (eller för de tvåspråkiga elever som har stark finsk bakgrund) att markera lång vokal med två bokstäver. I vårt material förekommer detta 1,44 gånger per elev. Detta kan antingen bero på ljudenlig stavning eller på att eleven tillämpar finskans grafonemiska system.

Träningstips

Prov 1 har som avsikt att visa hur långt den enskilda eleven har kommit i sin skrivutveckling. Att klara av att skriva korta ljudenliga ord men att bli osäker när antalet ljud ökar är helt normalt i åk 1. Det kan ändå vara bra att uppmärksamma elever som gör speciellt mycket fel och visar tecken på en jämförelsevis sen skrivutveckling.

Ett sämre resultat kan också tyda på svag bokstavskänneten eller svagt arbetsminne. Bristerna i arbetsminnet verkar vara centrerade till förmågan att i minnet kvarhålla språkljud (Arnqvist 1993). För en vuxen rör det sig om 15-20 sekunder och för ett barn något mindre. För en person med läs- och skrivsvårigheter är arbetsminnet ofta ännu kortare (Holopainen 1999).

För svenskan typiska konsonantklasar bör tränas speciellt eftersom de är både svåra att uttala och uppfatta för en språkbadslev eller en elev med starkt inflytande från finskan. **Detta kan göras t.ex. genom att**

satsa mycket på bokstavskänneten så att en överinlärning sker.

- både visuellt och auditivt
- minnesregler **t** har tår, **f** flyger, **p** plaskar
- spel, datorprogram
- bokstavsdiktamen

träna arbetsminnet

- segmentera; memorera stavelse för stavelse (dvs. mindre delar)
- skapa kom ihåg- regler
- olika lekar och spel (kimlek, minnesspel)
- datorprogram som tränar arbetsminnet

satsa mycket på den fonologiska medvetenheten

¹ Felaktig markering av lång och kort vokal har inte påverkat resultatet i ljudanalysdelen (att ordet *mat* stavats *maat* har m a o inte gett felpoäng för att alla ljuden finns med i rätt ordning)

- bygg upp din undervisning systematiskt
- bokstav-ljudkoppling
- laborera med ljud och korta ord (enstaviga, tvåstaviga)
- segmentera
- rimma
- nonsensord

göra besvärliga konsonantklasar till matriser (se de som ordbilder)

samla höfrekventa ord med konsonantklasar till en ordlista

Andra feltyper kan undvikas med följande träningsformer:

Utelämnningar

- laborera med ljud (klossar, stavar)
- segmentera (lär eleven klara av en stavelse i taget)
- korsord (en ruta för en bokstav)

Omkastningar

- träna att höra vilket ljud hörs i början, i mitten och i slutet
- segmentera (lär eleven klara av en stavelse i taget)
- korsord

Spegelvändningar

- planscher b/d, med bild (t.ex. mamma B och baby b)
- ramsor
- bygga bokstäver m h a kroppen, lego osv.

FRAMSTEG

Diagnostiskt skrivprov för åk 1
Bergström & Eklund

1

Ljudenligt stavade ord med talspråksstöd

Skriv

(enstaviga ord)

1. Mamma lagar mat.
2. När hon är glad, brukar hon le.
3. Det är skönt att simma i ett hav.

mat
le
hav

(tvåstaviga ord)

4. Kan du rita en katt?
5. Filip fick ett stort paket.
6. Flickan målade en tavla.

rita
paket
tavla

(flerstaviga ord)

7. Ananas är en god frukt.
8. Vad heter din lärare?
9. I skolan lär vi oss matematik.

ananas
lärare
matematik

(två konsonanter i början av ordet)

10. Han trodde han såg ett spöke.
11. Vi äter med kniv och gaffel.
12. Jorden är en planet.

spöke
kniv
planet

(tre konsonanter i början av ordet)

13. Tycker du om att skriva brev?
14. Sluta strida!
15. Lucia vill sprida ljus.

skriva
strida
sprida

FRAMSTEG

1

Namn: _____ Klass: _____

1. _____	10. _____
2. _____	11. _____
3. _____	12. _____
4. _____	13. _____
5. _____	14. _____
6. _____	15. _____
7. _____	
8. _____	
9. _____	